

Póra Jónsdóttir

Model skutecznej walki z mową nienawiści

Raport na temat zwalczania mowy nienawiści w sieci

Bielsko-Biała 2015

Póra Jónsdóttir

Model skutecznej walki z mową nienawiści

Raport na temat zwalczania mowy nienawiści w sieci

Bielsko-Biała 2015

Autorzy:

Póra Jónsdóttir, Barnaheill – Save the Children Iceland

Marta Budnik, Bielskie Stowarzyszenie Artystyczne „Teatr Grodzki”

Karolina Kozicka, Bielskie Stowarzyszenie Artystyczne „Teatr Grodzki”

Magdalena Głowacka, Bielskie Stowarzyszenie Artystyczne „Teatr Grodzki”

Copyright © for the Polish translation

Sabina Pyka

Copyright ©2015 for the Polish edition

Bielskie Stowarzyszenie Artystyczne „Teatr Grodzki”

ul. Stefanii Sempołowskiej 13

43-300 Bielsko-Biała

www.teatrgrodzki.pl

Skład i opracowanie graficzne: Łukasz Siemienieć

Druk:

Zakład Aktywności Zawodowej, Zakład Introligatorsko-Drukarski, Bielsko-Biała

Niniejszy raport powstał w ramach projektu

„Wolontariat – razem można więcej!”

Publikacja dystrybuowana bezpłatnie

Projekt jest współfinansowany z Funduszy EOG
w ramach programu Obywatele dla Demokracji

Spis treści

RAPORT

1. Model skutecznej walki z mową nienawiści	7

MATERIAŁY DODATKOWE

2. Anonimowość i jej wpływ na walkę z mową nienawiści w Internecie	21
3. Wyniki badań dotyczące wiedzy i stosunku młodych ludzi do zjawiska mowy nienawiści	23

RAPORT

Model skutecznej walki z mową nienawiści

Spis treści

- 1) Wprowadzenie .....
- 2) Wolność wypowiedzi to prawo człowieka - wyrażanie nienawiści wobec innych
nim nie jest .....
- 3) Mowa nienawiści, hejt internetowy, cyberhejt– definicje .....
- 4) Prawo - aspekt narodowy i międzynarodowy .....
- 5) Internetowa mowa nienawiści w Islandii - przykłady i status .....
- 6) Walka przeciw mowie nienawiści w internecie .....
- 7) Słowo końcowe .....

1) Wprowadzenie

Niektórzy mówią, że między miłością a nienawiścią jest tylko cienka linia. Chociaż te dwa uczucia powodują podobną aktywność mózgu¹, konsekwencje ich wyrażania to całkowite przeciwieństwa. Jedno z nich to wyraz czegoś pięknego i radosnego, podczas gdy drugie wyraża strach i złość, która może łatwo doprowadzić do wyrządzenia szkody innym. W najgorszym wypadku - nawet do wojny lub ludobójstwa.

Niniejsza publikacja powstała w wyniku współpracy przy projekcie „Wolontariat-razem możemy więcej!”, realizowanym w ramach programu „Obywatele dla demokracji” i finansowanym z funduszy Europejskiego Obszaru Gospodarczego². Głównym celem tego projektu było wyszkolenie wolontariuszy w Bielskim Stowarzyszeniu Artystycznym „Teatr Grodzki” w analizowaniu polskich stron internetowych w poszukiwaniu mowy nienawiści, oraz zwiększenie świadomości na temat internetowej mowy nienawiści w Polsce.

Ten artykuł służy także wysiłkom zwalczania i ograniczenia mowy nienawiści w Internecie.

Mowa nienawiści i uprzedzenia to niepokojące zjawiska, z którymi należy walczyć w sposób odpowiedzialny, przez zwiększanie świadomości i edukowanie na temat praw człowieka i szacunku wobec innych. Dzieci mają prawo być wychowywane w troskliwym środowisku, jak również żyć i rozwijać się w najlepszych możliwych warunkach³. Jest to nasza odpowiedzialność jako obywateli, aby zapewnić im możliwie troskliwe i wspierające środowisko tak, aby mogły wieść zdrowe życie. To my- dorośli- jesteśmy ich wzorami do naśladowania.

„Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw. Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem i powinni postępować wobec innych w duchu braterstwa.” Zatem, musimy zjednoczyć się przeciwko mowie nienawiści obecnej w Internecie i wspólnie siać ziarno miłości, troski, zrozumienia i tolerancji wobec różnorodności na świecie.

¹„Neural Correlates of Hate” (Neuronowe korelaty nienawiści), badanie autorstwa Semira Zeki oraz Johna Paula Romaya. Pokazało ono podobną aktywność mózgu u uczestników odczuwających nienawiść do aktywności mózgowej zauważalnej w obszarach aktywowanych uczuciem romantycznej miłości. Pełny artykuł: <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0003556>. Patrz też: „Thin line between love and hate? - science knows why” (Cienka linia między miłością a nienawiścią – nauka wie dlaczego), Wyd. Reuters, 28.10.2008.

²Partnerzy projektu to: Bielskie Stowarzyszenie Artystyczne „Teatr Grodzki”, Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii im. Tadeusza Kościuszki oraz Barnaheill – Save the Children Iceland.

³Konwencja o Prawach Dziecka, art. 6.

⁴Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Art. 1. Patrz też: wstęp do Protokołu Dodatkowego do Konwencji o Cyberprzestępczości, na temat kryminalizacji aktów natury rasistowskiej i ksenofobicznej popełnianych przez systemy komputerowe.

1) Wolność wypowiedzi to prawo człowieka – wyrażanie nienawiści wobec innych nim nie jest

Wolność wypowiedzi jest prawem człowieka chronionym w wielu dokumentach dotyczących praw, jakie posiadamy.⁵ Wolność słowa i wypowiedzi jest podstawą demokracji i sprawiedliwości.⁶ Bez gwarancji wolności słowa, demokracja nie miałaby prawa bytu, a obywatele nie mogliby uczestniczyć w wolnym życiu społecznym, ani wyrażać swoich poglądów, czy krytykować pewnych aspektów prowadzenia państwa. Znaczenie tej wolności nie może więc być przecenione. Z drugiej jednak strony, każda wolność ma swoje granice, a wolności danej osoby kończy się tam, gdzie zaczyna się wolność drugiej. Można korzystać ze swojej wolności tak długo, jak nie łamiemy praw innych ludzi.⁷ Problem naruszania wolności wypowiedzi jest właśnie powodem napisania tego artykułu. Mowa nienawiści jest bowiem naruszeniem wolności wypowiedzi i nie jest chroniona prawem.⁸

2) Mowa nienawiści, hejt internetowy, cyberhejt – definicje

Pomimo jej powszechnego użycia, nie istnieje uniwersalna definicja mowy nienawiści.⁹ Według definicji stworzonej przez Komitet Ministrów Rady Europy,¹⁰ mowa nienawiści (także: hejt internetowy, cyberhejt) jest rozumiana jako wszelkie formy wyrazu, które szerzą, nakłaniają do, promują lub usprawiedliwiają nienawiść rasową, ksenofobię, anty-semityzm i inne formy nienawiści oparte na nietolerancji, łącznie z nietolerancją wyrażaną w formie agresywnego nacjonalizmu i etnocentryzmu, dyskryminacją i wrogością wobec mniejszości, migrantów i ludzi innego pochodzenia. Według publikacji na temat mowy nienawiści, wydanej przez Radę Europy,¹¹ zjawisko to obejmuje szereg sytuacji:

- a) podżeganie do nienawiści rasowej lub, innymi słowy, nienawiści skierowana wobec jednostek lub grup na podstawie przynależności rasowej;
- b) podżeganie do nienawiści ze względów religijnych, do której należy podżeganie do nienawiści na podstawie rozróżnienia pomiędzy wierzącymi i niewierzącymi;
- c) podżeganie do innych form nienawiści na podstawie nietolerancji

⁵Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Art. 19, par. 2., Europejska Konwencja Praw Człowieka, Art. 10., Konwencja o Prawach Dziecka ONZ, art. 13., Traktat Lizboński, Art. 11.

⁶Manual on hate speech, Anne Weber, Council of Europe publishing, 2009, s. 19.

⁷Patrz np. Art. 10, par. 2 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

⁸Manual on hate speech, Anne Weber, Council of Europe publishing, 2009, s. 4.

⁹Manual on hate speech, Anne Weber, Council of Europe publishing, 2009, s. 3.

¹⁰Rekomendacja 97(20) na temat "mowy nienawiści".

¹¹http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/Publications/Hate_Speech_EN.pdf

“wyrażonej przez agresywny nacjonalizm i etnocentryzm”.¹²

„Chociaż [Europejski] Sąd [Praw Człowieka] nie zajmował się jeszcze tym aspektem, przejawy homofobii także należą do kategorii, która może być uważana za rodzaj „mowy nienawiści””.¹³

Koncepcja ta jest odpowiednio rozumiana i interpretowana bardzo szeroko, i może obejmować inne grupy lub sytuacje.

4) Prawo – aspekt narodowy i międzynarodowy

Kilka traktatów europejskich, jak i inicjowanych przez Organizację Narodów Zjednoczonych, jak również inne niewiążące instrumenty dotyczą mowy nienawiści, czy to online, czy też poza siecią.¹⁴ Oznacza to, że państwa będące sygnatariuszami tych instrumentów są zobowiązane powoływać ustawy i skutecznie je egzekwować w swoich systemach prawnych.¹⁵ W większości krajów mowa nienawiści stanowi już przestępstwo według prawa, co jednak nie wystarczy do wyeliminowania jej ze społeczeństwa. Prawo, aby być skuteczne, musi być egzekwowane przez reakcje odpowiedzialnych za to urzędników, którzy muszą dysponować wystarczającymi zasobami finansowymi i ludzkimi do reagowania i zwalczania mowy nienawiści. Opinia publiczna także musi zostać poinformowana jak może pomóc redukować nienawiść i uprzedzenia w społeczeństwie, na przykład poprzez zgłaszanie przykładów tego zjawiska odpowiednim organom, czy to policji, czy firmie hostingowej, czy administratorowi danej strony. Dochodzenie na temat nienawistnych wypowiedzi musi się odbywać, a ci, którzy się ich dopuścili powinni być pociągnięci do odpowiedzialności. Społeczeństwo powinno być odpowiednio poinformowane i edukowane o granicach między normalną wypowiedzią a mową nienawiści, na przykład poprzez kampanie szerzące świadomość oraz edukację na temat praw człowieka i zakazie dyskryminacji.

W 2003 roku Rada Europy sporządziła protokół do Konwencji o Cyberprzestępczości z 2001 roku na temat kryminalizacji mowy nienawiści o naturze rasistowskiej i ksenofobicznej w Internecie.¹⁶ W tym protokole państwa członkowskie uzgadniają

¹²Manual on hate speech, Anne Weber, Council of Europe publishing, 2009, ss. 3-4.

¹³Manual on hate speech, Anne Weber, Council of Europe publishing, 2009, s. 4.

¹⁴Międzynarodowa Konwencja w sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Rasowej, szczególnie. Art. 4., Europejska Konwencja Praw Człowieka, Art. 14 (nie-dyskryminacja) i 10, par. 2 (ograniczenia wolności wypowiedzi, m.in. w interesie bezpieczeństwa narodowego, integralności terytorialnej, czy bezpieczeństwa publicznego, w celu zapobiegania nieładowi i przestępczości, ochrony zdrowia i moralności, ochrony reputacji praw innych, zapobieganiu ujawnienia poufnych informacji, lub w celu utrzymania autorytetu i bezstronności sądownictwa), ogólny zakaz dyskryminacji w konwencjach ds Praw Człowieka, n.p Konwencja o Prawach Dziecka ONZ, Art. 2.

¹⁵Patrz, na przykład: XV ogólna rekomendacja Komitetu ONZ ds Eliminacji Dyskryminacji Rasowej, par. 2.

¹⁶Dla potrzeb tej publikacji, zarówno Polska, jak i Islandia są stronami konwencji i protokołu. Pełny tekst Protokołu: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/189.htm>. W preambule do tego protokołu kraje

przyjęcie legislacji i podjęcie innych kroków, które uznają za przestępstwo następujące postępowanie, kiedy popełnione jest celowo i bezprawnie:

dystrybuowanie, lub udostępnianie w inny sposób, treści rasistowskich lub ksenofobicznych poprzez system komputerowy.

Definicja treści rasistowskich i ksenofobicznych według protokołu to: każda treść na piśmie, każdy wizerunek lub inne przedstawienie idei czy teorii które popierają, promują lub podlegają do nienawiści, dyskryminacji czy przemocy wobec osoby lub grupy osób ze względu na rasę, kolor skóry, pochodzenie narodowe lub etniczne, jak również religię.

W Islandii istnieją ustawy, które w pewnych kontekstach traktują mowę nienawiści jako przestępstwo. Przestępcy tego typu nie są jednak bardzo rzadko ścigani prawnie, a jeszcze rzadziej zdarza się, że przypadki popełnienia takiego przestępstwa trafiają do sądów. Zanotowano dotychczas tylko jeden taki przypadek w sądzie najwyższym w Islandii. W tej sprawie pewien mężczyzna został skazany za wyrażanie w gazecie swoich negatywnych poglądów na temat grupy Afrykańczyków.

W Polsce prawo dotyczące mowy nienawiści jest regulowane zarówno na szczeblu konstytucyjnym, jak i przez kodeks karny.¹⁷ Wygląda na to, że władze posiadają potrzebne narzędzia ścigania i skazywania, lecz raczej niewiele osób zostało ukaranych za uprawianie hejtu w Polsce.¹⁸

Według niedawno przeprowadzonej przez Projekt: Polska analizy¹⁹, istnieje kilka prawdopodobnych powodów, dla których tak mało spraw dotyczących mowy nienawiści trafia przed sądy w Polsce:

- Są one uważane za sprawy o niskim priorytecie przez organy ścigania
- Brakuje specjalistów do walki z kwestiami internetowymi
- Społeczna akceptacja dla dyskryminujących wypowiedzi (kwestia języka)
- Ograniczony zakres regulacji prawnych (orientacja seksualna, przekonania polityczne)

członkowskie podkreślają znaczenie pełnej i efektywnej implementacji wszystkich praw człowieka bez żadnej dyskryminacji, jak zapisano to w instrumentach europejskich i innych. Wyrażają one przekonanie, że akty natury rasistowskiej i ksenofobicznej stanowią naruszenie praw człowieka i są zagrożeniem dla zasady prawa i stabilności demokratycznej oraz stwierdzają, iż prawo międzynarodowe i narodowe powinno odpowiednio zareagować na propagandę rasistowską i ksenofobiczną popełnianą przez systemy komputerowe.

¹⁷, Hate speech: European Union – Central Europe – Poland. (Mowa nienawiści: Unia Europejska- Centralna Europa- Polska) <http://4liberty.eu/hate-speech-european-union-central-europe-poland/> oraz „Liberal agenda against online hate speech”(Liberalna agenda przeciw internetowej mowie nienawiści), propozycje działań.

http://www.liberalforum.eu/tl_files/userdata/downloads/publications/2014/Online_hate_speech_EN.pdf.

¹⁸Hate speech: European Union – Central Europe – Poland. <http://4liberty.eu/hate-speech-european-union-central-europe-poland/> oraz „Liberal agenda against online hate speech”, propozycje działań. . http://www.liberalforum.eu/tl_files/userdata/downloads/publications/2014/Online_hate_speech_EN.pdf.

¹⁹Hate speech: European Union – Central Europe – Poland. <http://4liberty.eu/hate-speech-european-union-central-europe-poland/> oraz „Liberal agenda against online hate speech”, propozycje działań. http://www.liberalforum.eu/tl_files/userdata/downloads/publications/2014/Online_hate_speech_EN.pdf.

- Na poziomie lokalnym oskarżyciele i sprawcy to znajomi
- Brak reakcji ze strony społeczeństwa
- Małe zaangażowanie ze strony Dostawców Usług Internetowych

Analiza ta wskazuje na to, że:

“wszystkie te powody się ze sobą przeplatają. Społeczeństwo pozostaje bierne i nie uważa mowy nienawiści i związanych z nią przestępstw za ważne kwestie, z którymi miałyby walczyć władze państwowe. Definicja mowy nienawiści nie jest wystarczająco szeroka. Prawodawcy nie uwzględnili pewnych istotnych jej części, takich jak mowa nienawiści oparta na kwestiach płci, ponieważ nie ma publicznego poparcia dla karania tego typu wypowiedzi. Co więcej, policja i organy ścigania nie traktują tego typu przestępstw jako priorytetowe, a ofiary hejtu są często przekonane o błahości szkody, która ich spotkała. Następnym problemem jest fakt, że przestępstwa związane z mową nienawiści są “popęlniane” w sieci, a policja nie jest odpowiednio przeszkolona i nie dysponuje odpowiednią ilością funkcjonariuszy by zajmować się wszystkimi sprawami szkalowania w Internecie.

Z drugiej jednak strony, niektóre przypadki hejtowania stają się sławne, bo przyciągają uwagę mediów. Jest to związane z faktem, iż mowa nienawiści jest bardzo delikatnym elementem systemu prawnego, który wymaga regulowania delikatnych kwestii ingerujących w sfery osobistych odczuć i preferencji. Często zdarza się, że takie sprawy dotyczą celebrytów i znanych osób, które słyną z kontrowersyjnego zachowania. Na przykład, w roku 2010, polska piosenkarka Doda (Dorota Rabczewska) została oskarżona o naruszenie Kodeksu Karnego za wypowiedź z 2009 roku, w której stwierdziła, że biblia jest “niewiarygodna” i została napisana przez “naprutyh winem i palących jakieś zioła”. W tym samym roku, policja oskarżyła lidera i gitarzystę polskiego zespołu death-metalowego 'Behemoth', Adama Darskiego, o naruszenie kodeksu karnego. Oskarżenie dotyczyło jego występu z września 2007 roku, podczas którego Darski rzekomo nazwał kościół katolicki “największą zbrodniczą sektą” oraz za podarcie biblii na scenie. W roku 2006, Stowarzyszenie im Jana Karskiego złożyło skargę na rozgłoszenie katolicką za szkalowanie Żydów i naruszenie artykułu 257 Kodeksu Karnego. Prokuratura jednak umorzyła śledztwo.”²⁰

5) Internetowa mowa nienawiści w Islandii – przykłady i status

Populacja Islandii to około 330.000 ludzi.²¹ Dobrobyt w Islandii jest na wysokim poziomie,²² i według tegorocznego Światowego Raportu na temat szczęścia,

²⁰Hate speech: European Union – Central Europe – Poland. <http://4liberty.eu/hate-speech-european-union-central-europe-poland/>

²¹Statystyki w Islandii. <http://www.statice.is/Pages/444?NewsID=11796>.

²²Indeks lepszego życia OECD. <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/iceland/>.

1) Islandczycy to druga najszczęśliwsza nacja na świecie.²³ Aktywność obywatelska jest duża, a poczucie przynależności do wspólnoty mocne.²⁴ Dostęp do Internetu jest powszechny, a zdecydowana większość Islandczyków codziennie używa Internetu (93% w roku 2011²⁵). Pomimo wysokiego poziomu zadowolenia i dobrobytu, mowa nienawiści dość często pojawia się na islandzkich stronach internetowych, szczególnie tam, gdzie można wpisywać komentarze na temat wiadomości i artykułów medialnych. Mowa nienawiści w Islandii nie różni się zasadniczo od tej w innych krajach i zawiera elementy ksenofobii, seksizmu i mizoginii, w szczególności wobec feministek, homofobii, jak i uprzedzenia religijne, szczególnie w stosunku do Muzułmanów.

Przykłady:

Ksenofobia/Rasizm: dobrym przykładem tego, jak ksenofobia przejawia się w islandzkim społeczeństwie są doniesienia o przestępstwie popełnionym przez obcokrajowca. Często zdarza się, że użytkownicy stron newsowych pozostawiają wiele negatywnych komentarzy na temat obcokrajowców pod takimi wiadomościami.

Seksizm/Mizoginia: Mizoginia pojawia się w mediach zwykle w formie komentarzy pod artykułami dotyczącymi kobiet, w szczególności w sprawach kiedy kobiety piastują wysokie stanowisko w polityce lub administracji, lub w przypadku oskarżenia przez kobietę szanowanego w społeczeństwie mężczyzny o molestowanie seksualne lub przemoc.

Dość świeży przykład ksenofobii, rasizmu i seksizmu to sprawa mężczyzny starającego się o azyl, który został oskarżony o zarażenie islandzkich kobiet wirusem HIV. Gazety i strony internetowe opisują go jako obcokrajowca lub wymieniają jego narodowość. Nienawistne, rasistowskie, ksenofobiczne i mizoginistyczne komentarze od opinii publicznej pojawiają się pod doniesieniami z mediów.²⁶

Homofobia: wiosną 2015 w mediach rozgorzała dyskusja na temat programu edukacyjnego, jaki narodowa organizacja osób homo-, bi- i transseksualnych w Islandii (LGBT) oferuje w szkołach podstawowych i średnich. Przeciwnicy członków tej organizacji bardzo głośno protestowali w mediach, twierdząc, że dzieci powinny być chronione przed tego typu edukacją w szkołach, a nawet,

²³Światowy Raport szczęścia 2015. Rys. 2.2. Ranking szczęścia 2012-2014, s. 26.

²⁴Indeks lepszego życia OECD. <http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/iceland/>.

²⁵Dane statystyczne. Turystyka, transport i branża IT. 6.09.2011.

(<https://www.hagstofa.is/lisalib/getfile.aspx?ItemID=12638>).

²⁶Fragment wiadomości o tej sprawie i związanej z nią mową nienawiści <http://stundin.is/frett/rasisk-umraeda-eftir-handtoku-haelisleitanda/>.

że przebywanie w obecności osób homoseksualnych może być dla nich niebezpieczne.²⁷

Dobre wieści są jednak takie, że wiele Islandczyków otwarcie stawia czoło mowie nienawiści, także umieszczając komentarze pod doniesieniami z mediów. Często więc zdarza się więc, że dyskusja na ten temat pod kontrowersyjnym wydarzeniem jest długa i ożywiona. Co więcej, prężnie działają Organizacje Pozarządowe aktywnie broniące praw mniejszości, takie jak np. National Queer Organization (organizacja na rzecz osób homo-, bi- i transseksualnych w Islandii), czy różne organizacje strzegące praw kobiet, jak Islandzki Ruch Kobiet. To bardzo ważne, aby w walkę z mową nienawiści, uprzedzeniami i dyskryminacją włączyło się tak wiele obywateli, jak to możliwe.

W Islandii kultura nienawiści nie jest tak głęboko osadzona, jak zdaje się to mieć miejsce w przypadku wielu innych krajów, w których istnieją grupy ekstremistyczne cieszące się w ostatnich latach sporą popularnością.²⁸ Istniejące grupy ekstremistyczne są niewielkie, nie zyskują pozytywnego rozgłosu w społeczeństwie, i nie mają swoich przedstawicieli w parlamencie. Głównym powodem takiego stanu rzeczy jest fakt, że społeczeństwo islandzkie jest raczej homogeniczne, a migracja do Islandii rozpoczęła się dość niedawno, w sensie historycznym.²⁹

Islandia jest też relatywnie tolerancyjna wobec społeczności LGBT (lesbijki, geje, osoby bi- i transseksualne), w porównaniu do innych krajów. Na przykład, na coroczną paradę gejów Gay Pride przybywają dziesiątki tysięcy ludzi, by pokazać poparcie dla praw mniejszości seksualnych. Parada Gay Pride stała się publicznym wydarzeniem rodzinnym. Islandia była pierwszym krajem, gdzie wybrano homoseksualnego Premiera, a homoseksualiści w Islandii mają zagwarantowane takie same prawa jak reszta społeczeństwa.³⁰ Ogólnie rzecz biorąc, Islandia jest więc przychylna wobec mniejszości seksualnych.³¹ Jednak sytuacja wyglądała inaczej jeszcze w niedawnej przeszłości, i dopiero około roku 2000 nastąpił silny zwrot w społeczeństwie jeśli chodzi o poglądy dotyczące społeczności LGBT. Do tej zmiany sposobu myślenia przyczyniło się kilka czynników, spośród których najmocniejszy to nieustająca, ciężka praca National Queer Organization. Dzięki jej staraniom, osoby homoseksualne stały się bardziej widoczne w społeczeństwie, artyści należący do tej

²⁷ Fragment wiadomości: <http://stundin.is/frett/ottaslegnir-andstaedingar-hinsegin-fraedslu-tengja/>

²⁸ Hate speech: European Union – Central Europe – Poland. <http://4liberty.eu/hate-speech-european-union-central-europe-poland/> and „Liberal agenda against online hate speech”, http://www.liberalforum.eu/tl_files/userdata/downloads/publications/2014/Online_hate_speech_EN.pdf.

²⁹ „Immigration and multiculturalism in Iceland – the opportunity.” (Imigracja i wielokulturowość w Islandii) Anna Lára Steindal, <http://www.internationalpeaceandconflict.org/profiles/blogs/>.

³⁰ Dyskryminacja gejów została zaakceptowana jeśli chodzi o prawo oddawania krwi, ze względu na obawy zakażenia wirusem HIV, zgodnie z międzynarodowymi wytycznymi służby zdrowia. Artykuł prasowy na ten temat: <http://www.visir.is/blodgjafir-samkynhneigdra-karla-flokid-vidfangsefni-/article/2014140809674>.

³¹ Artykuł o Reykjavik Pride 2015: <http://www.bbc.com/news/blogs-news-from-elsewhere-33803260?sthisFB>.

mniejszości zyskali na popularności i aktywnie wspierali walkę o jej prawa. Prawa te znacząco się polepszyły kiedy geje i lesbijki otrzymali zgodę na formalne zawieranie związków w sposób podobny, lecz nie identyczny, do tradycyjnych małżeństw kobiety i mężczyzny. Dziś homoseksualiści mogą zawierać małżeństwa w kościele, zakładać rodziny, adoptować dzieci (nawet z zagranicy, pod warunkiem że dany kraj pozwala na adopcję przez pary homoseksualne), a lesbijki mają zagwarantowane prawo do sztucznego zapłodnienia. Większość ludzi przyznaje, że dobrze być gejem w Islandii.

Niestety, sprawa wygląda inaczej jeśli chodzi o poglądy wobec obcokrajowców w Islandii. Wielu imigrantów w Islandii doświadcza w swoim codziennym życiu konsekwencji panujących tu uprzedzeń. W niedawnym badaniu, tylko 5 na 72 uczestników obcego pochodzenia nie doświadczyło żadnych przejawów uprzedzeń i dyskryminacji wobec własnej osoby podczas dwóch tygodni trwania badania.

6) Walka przeciw mowie nienawiści w Internecie

Internet zmienił współczesny świat. Ma swoje ogromne zalety, ponieważ umożliwia i ułatwia mieszkańcom globu komunikację, prowadzenie interesów, rozwój oraz uczestnictwo w społeczeństwie. Jego możliwości i otwartość wydaje się nie mieć końca, a używany w odpowiedni sposób, Internet może pomóc nam uczynić świat lepszym miejscem, i to szybciej niż kiedykolwiek wcześniej. Może służyć jako narzędzie rozsyłania informacji poprzez kontynenty w ułamku sekundy, a ludzie z całego świata mogą z jego pomocą uczestniczyć w wydarzeniu online w tym samym czasie. Chociaż mowa nienawiści wydaje się być dość poważnym nadużyciem Internautów, fakt, że istnieje i rozprzestrzenia się ona w Internecie sprawia, że zwalczanie jej przejawów, jak i dotarcie do jej autorów jest łatwiejsze. Pamiętajmy, że Internet jest też ogromną platformą uprawiania kampanii przeciwko nienawiści i zachęcania do przestrzegania praw człowieka i szacunku do wszystkich. Dzięki Internetowi, wyrażanie poparcia i działanie na rzecz ważnych idei nigdy nie było łatwiejsze i szybsze.

Idealna rzeczywistość to rzeczywistość bez miejsca na mowę nienawiści, zarówno w sieci, jak i poza nią. Aby się tego ideału zbliżyć, musimy zbudować i wdrożyć programy prewencyjne. W każdej instytucji, szkole, przedszkolu, miejscu pracy, czy domu powinien być aktywny plan przeciwdziałający szerzeniu się nienawiści, przemocy,

³² Analiza praw gejów w Islandii: <http://www.norden.org/is/analys-norden/eldri-greinar/island-kemur-ut-ur-skapnum>.

³³ Artykuł na ten temat: <http://grapevine.is/news/2015/08/09/most-icelanders-agree-its-good-to-be-gay-in-iceland/>

³⁴ Guðrun Pétursdóttir, Manifestation of hidden discrimination and everyday prejudice towards immigrants in Iceland. (Przejawy ukrytej dyskryminacji i codziennych uprzedzeń wobec imigrantów w Islandii), 2013. InterCultural Iceland. http://www.ici.is/assets/Everyday_discrimination_in_Iceland.pdf.

znęcania się, uprzedzeniu i bigoterii. Inspiracją i podstawą tych programów powinny być: szacunek dla wszystkich istot ludzkich, równe prawa, wolna wola, niedyskryminacja, opieka, ludzka życzliwość, tolerancja i równe szanse dla każdego. Wiele państw przyjęło na siebie odpowiedzialność za wdrożenie programów prewencyjnych tego typu, na przykład poprzez przystąpienie do Konwencji o Prawach Dziecka, która skupia najwięcej członków ze wszystkich Konwencji Praw Człowieka.

Państwa powinny zachęcać do i promować szacunek dla praw człowieka zgodnie z duchem konwencji Praw Człowieka, zachęcać do pozytywnego nastawienia i uprzejmości wobec innych, podążając za radą i wymaganiami komitetów doradczych i kontrolnych, np. Komitetu Praw Dziecka, monitorującego wdrożenie Konwencji o Prawach Dziecka przez kraje, które do niej przystąpiły.

Państwa powinny wspierać współpracę pomiędzy interesariuszami tworzącymi kampanie przeciwko mowie nienawiści, oraz prowadzić programy przeciwdziałające przemocy. Powinny stosować podejście wielostronne, gdzie ludzie z różnych części społeczeństwa byliby zachęceni do wspólnej pracy, np. Instytucje rządowe, pozarządowe, przedsiębiorstwa, dostawcy usług internetowych, itd..

Sposoby zgłaszania przykładów mowy nienawiści powinny zostać przedstawione i wypromowane, np. polska infolinia <https://dyzurnet.pl/>, czy opcje zgłaszania na portalach społecznościowych i wyszukiwarkach.

Poniżej znajdują się przykłady możliwości zgłaszania niepokojących treści:

Facebook: istnieje możliwość głoszenia każdego postu pojawiającego się w News Feedzie.

Facebook: istnieje możliwość głoszenia każdego postu pojawiającego się w News Feedzie.

Krok 1)

³⁵ Patrz Art. 4 i 19, a także Ogólny komentarz nr. 13 Komitetu Praw Dziecka, np. par. 65: „Kraje są zobowiązane podjęcia wszelkich możliwych działań w kierunku realizacji praw dziecka, zwracając szczególną uwagę na najbardziej pokrzywdzone grupy”.

³⁶ Komitet Praw Dziecka, www.ohchr.org

³⁷ Organizacja Barnaheill – Save the Children Iceland, współtworząca tę publikację, jest partnerem Safer Internet Center (Centrum Bezpieczniejszego Internetu) w Islandii (www.saft.is and www.saferinternet.org) i prowadzi tam infolinię, gdzie można zgłosić nielegalne treści, w tym mowę nienawiści.

Krok 2)

Help us understand what's happening

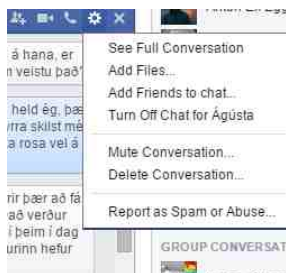
What's wrong with this Page?

- ☐ I just don't like it
- ☐ It's harassing me or someone I know
- ☐ I don't think it should be on Facebook
- ☐ It's spam or a scam
- ☐ I think it's an unauthorised use of my intellectual property
- ☐ Something else

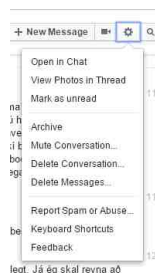
Continue

Jeśli chodzi o wiadomości na facebooku, istnieje możliwość zgłoszenia spamu lub nadużycia w prawym górnym rogu pola wiadomości:

Przykład 1)

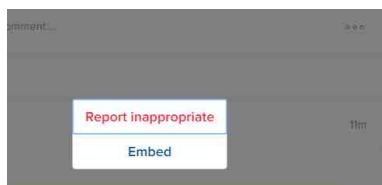
Przykład 2)

Na Twitterze, istnieje możliwość zgłoszenia każdego pojawiającego się „tweeta” korzystając z paska narzędzi pod nim:

Na Instagramie, można zgłosić każdy obraz po prawej stronie na dole każdego zdjęcia przez przyciśnięcie ikonki trzech kropek:

Ruch przeciw Mowie Nienawiści zainicjowany przez Radę Europy jest doskonałą platformą do wspólnej walki przeciwko przejawom nienawiści w sieci i powinien być promowany na całym świecie. Ich strona internetowa to:
<http://www.nohatespeechmovement.org/>.

Młodzi ludzie, młodzież i dzieci powinny być szczególnie zachęcani do podejmowania działań i otwartego przeciwstawiania się mowie nienawiści. Dzieci mają prawo uczestniczyć w dyskursie publicznym i powinny być wspierane w aktywnym angażowaniu się w sprawy społeczne.

Ważne, aby myśleć szeroko i przyszłościowo, ustalając priorytety i skupiając się na uczeniu dzieci i młodzieży poszanowania praw człowieka. Edukacja w tej kwestii może posłużyć jako podstawa do budowania bardziej sprawiedliwego i spokojniejszego społeczeństwa, gdzie ludzie nie będą dyskryminowani.

7) Słowo końcowe

Za podsumowanie niniejszej publikacji niech posłużą słowa wiersza Dorothy Law Nolte, amerykańskiej pisarki i psychoterapeutki. Jego treść ma przypominać nam o ogromnej odpowiedzialności dorosłych jako wzorców do naśladowania i o naszej roli w kształtowaniu społeczeństwa dziś i w przyszłości. Musimy sprawdzić, co głosimy i pomyśleć zanim coś zrobimy lub powiemy, szczególnie kiedy mamy zamiar wyrazić niechęć lub dezaprobatę.

Dzieci uczą się tego, czego doświadczają

Dziecko krytykowane uczy się potępiać.
Dziecko otoczone wrogością uczy się agresji.
Dziecko żyjące w strachu uczy się lękliwości.
Dziecko doświadczające litości uczy się rozczulać nad sobą.
Dziecko wyśmiewane uczy się nieśmiałości.
Dziecko otoczone zazdrością uczy się zawiści.
Dziecko zawstydzone uczy się poczucia winy.
Dziecko zachęcane uczy się wiary w siebie.
Dziecko otoczone wyrozumiałością uczy się cierpliwości.
Dziecko chwalone uczy się wdzięczności.
Dziecko akceptowane uczy się kochać.
Dziecko otoczone aprobatą uczy się lubić siebie.
Dziecko darzone uznaniem uczy się, że dobrze mieć cel.
Dziecko żyjące w otoczeniu, które potrafi się dzielić, uczy się hojności.
Dziecko traktowane uczciwie uczy się prawdy i sprawiedliwości.
Dziecko żyjące w poczuciu bezpieczeństwa uczy się ufności.
Dziecko otoczone przyjaźnią uczy się radości życia.

³⁸ Dorothy Law Nolte w: G. Dryden, J. Vos „Rewolucja w uczeniu”, Wyd. Zysk i S-ka, Poznań 2003, s. 104. O autorce: http://www.nytimes.com/2005/11/20/arts/dorothy-nolte-81-author-of-parenting-poem-dies.html?_r=0.

MATERIAŁY DODATKOWE

2. „Anonimowość i jej wpływ na mowę nienawiści w internecie”

Praktycznie każdy z nas korzysta codziennie z internetu. Sprawdzamy pocztę elektroniczną, facebooka, korzystamy z komunikatorów, czytamy portale informacyjne i publicystyczne...

Każdy z nas używa internetu w mniejszym lub większym stopniu i myślę, że każdy z nas spotkał się ze zjawiskiem, które jest określane jako „mowa nienawiści”. Według definicji „mowa nienawiści” to wszelkie formy wypowiedzi, które szerzą, propagują czy usprawiedliwiają nienawiść rasową, ksenofobię, antysemityzm oraz inne formy nienawiści bazujące na nietolerancji. Przeglądając strony internetowe na każdym kroku możemy się natknąć na przejawy tego zjawiska, jednak jaki wpływ ma na to anonimowość?

Większość z nas uważa, że w internecie jesteśmy anonimowi. Możemy pisać co chcemy i o kim chcemy. Granice nie obowiązują. Wchodząc w wirtualny świat stajemy się odważniejsi, ponieważ czujemy się bezkarni. Kto niby może nas złapać? Najwyżej ktoś nas obrazi. Nie boimy się obrażać innych w internecie, ponieważ uważamy, że nic nam się stanie i wszyscy tak robią. Najłatwiej wyładować swoją frustrację obrażając kogoś, kto nas nie zna i nie znajdzie. Często internauci nie są świadomi granic i bardzo łatwo je łamią. Nie zdają sobie sprawy z tego, że osoba po drugiej stronie może poczuć się pokrzywdzona, urażona. Coraz więcej jest przypadków osób, które doświadczyły skutków mowy nienawiści.

Mimo wszystko nasza anonimowość jest pozorna. Wchodząc do internetu zostawiamy ślad, a ten ślad jest zapisywany. Nie jesteśmy bezkarni. Można nas w każdej chwili odnaleźć. Może gdybyśmy byli tego wszyscy świadomi to liczylibyśmy się ze słowami, a nienawiść i nietolerancja nie szerzyłaby się w internecie...

Wiele osób specjalnie zakłada fałszywe konta z fałszywymi danymi tylko po to, żeby kogoś obrazić. Ludzie próbują robić wszystko, żeby oszukać system. Są skłonni korzystać z różnych metod tylko po to, żeby ich nie odnaleźć i nie pociągnąć do odpowiedzialności. Jednak jest to niemożliwe. Wystarczy adres ip, który mówi o tym, gdzie się znajdujemy wchodząc do internetu. Właściciele stron internetowych i serwisów społecznościowych z chęcią przekazują takie dane organom ścigania, aby walczyć ze zjawiskiem mowy nienawiści. W obecnych czasach nikt z nas nie może się czuć anonimowy.

Wiele osób wypisujących obraźliwe komentarze w internecie nie są świadome, że po drugiej stronie jest też drugi człowiek. Ten człowiek czuje i bardzo często bierze do siebie wszystkie komentarze. Część osób nie przejmuje się negatywnymi opiniami o sobie, jednak jest też duża część osób, której takie komentarze mogą zniszczyć życie. Osoby, które zaznały nienawiści ze strony innych osób w internecie bardzo często mają z tego powodu depresję, która może się potem przerodzić w myśli samobójcze. Istnieje już wiele przypadków, gdzie ludzie popełnili samobójstwo z powodu wypisywania przez inne osoby obraźliwych rzeczy na ich temat na portalach społecznościowych. Zjawisko mowy nienawiści najczęściej dotyka ludzi młodych, którzy najczęściej korzystają z internetu i portali społecznościowych. Młodzież jest bardzo wrażliwa na opinie innych i jest łatwym celem hejterów. Smutnym faktem jest to, że osoby używające mowy nienawiści wobec innym użytkownikom czerpią z tego radość i bardzo trudno je nakłonić to zaprzestania swoich poczynań.

Przeciwdziałanie i walka z mową nienawiści jest bardzo ważna. Zjawisko to jest coraz bardziej powszechne i krzywdzi wiele nieświadomych ludzi. Z tego powodu bardzo ważne jest, aby media, rząd i szkoły włączyły się w akcje przeciwko mowie nienawiści i powstały programy profilaktyczne oraz akcje informacyjne, które mogłyby uświadomić problem i pomóc osobom pokrzydzonym.

3. Wyniki badań dotyczące wiedzy i stosunku młodych ludzi do zjawiska mowy

Celem przeprowadzonego badania było sprawdzenie wiedzy i stosunku młodych ludzi do zjawiska mowy nienawiści, a także ich świadomości na temat płynących z niej zagrożeń i możliwych sposobów radzenia sobie z jej skutkami. Badanie potwierdziło, że przeważająca część młodzieży korzysta z internetu minimum 3 godziny dziennie i mimo iż niewiele więcej niż połowa słyszała o pojęciu mowy nienawiści, to aż 81% ankietowanych przyznało, że zjawisko to jest obecne na polskich stronach internetowych. Istotny wydaje się fakt, że tylko połowa respondentów uważa brak reakcji za równoznaczny z przyzwoleniem na stosowanie mowy nienawiści przez innych użytkowników internetu. Reszta respondentów nie ma zdania na ten temat lub uważa swoją bierność za usprawiedliwioną kiedy to nie oni są sprawcami mowy nienawiści. Ankietowani dostrzegają powagę problemu i większość z nich opowiedziała się różnymi sposobami przeciwdziałania. Ze wszystkich ankietowanych zaledwie 5% uznało, że najlepszym rozwiązaniem jest zignorowanie zjawiska mowy nienawiści. Fakt, że aż 95% z ankietowanych młodych ludzi opowiada się za zapobieganiem mowie nienawiści świadczy o potrzebie inicjatyw - ze strony odpowiednich instytucji jak i indywidualnych użytkowników internetu, którzy z czasem w większym stopniu będą reagować na występujące przejawy mowy nienawiści.

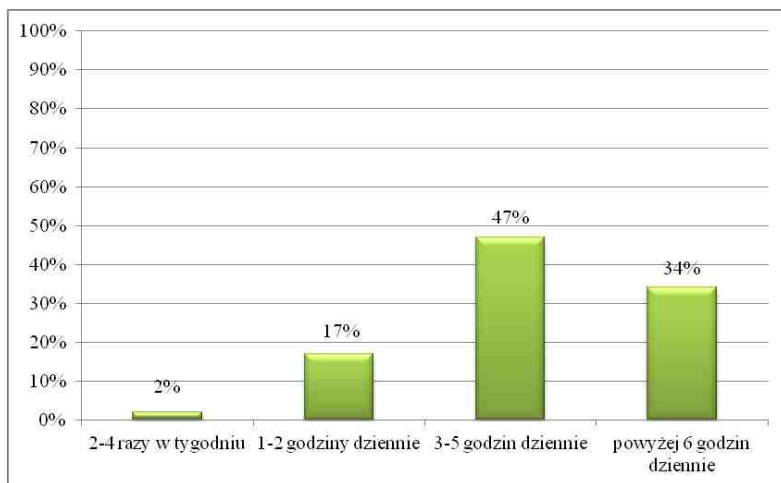
Karolina Kozicka

Opracowanie wyników: Magdalena Głowacka

Udział w badaniu za pomocą techniki ankiety wzięły 64 osoby zamieszkujące powiat bielski. Spośród ankietowanych 73% stanowiły kobiety, a 27% mężczyźni. Respondenci znajdowali się w czterech przedziałach wiekowych. Najliczniejszą grupę tworzyli najstarsi uczestnicy między 22 a 25 rokiem życia, którzy stanowili 48% ogółu badanych. Do grupy wiekowej 16-18 lat przynależało 28% respondentów. Z kolei osób będących między 19 a 21 rokiem życia było 17% ogółu badanych. Najmniej liczną grupę stanowiło 6% ankietowanych w przedziale wiekowym 13-15 lat.

Większość respondentów, bo 47% osób poświęca na korzystanie z Internetu od 3 do 5 godzin dziennie. Kolejną liczną grupę stanowią ankietowani, którzy na tę czynność przeznaczają powyżej 6 godzin dziennie. Takich osób jest 34% ogółu badanych. Znacznie mniej, bo 17% respondentów staje się użytkownikami Internetu na 1-2 godziny dziennie. Najmniej liczną grupę stanowią osoby korzystające z Internetu 2-4 razy w tygodniu.

Częstotliwość korzystania z Internetu przez ankietowanych

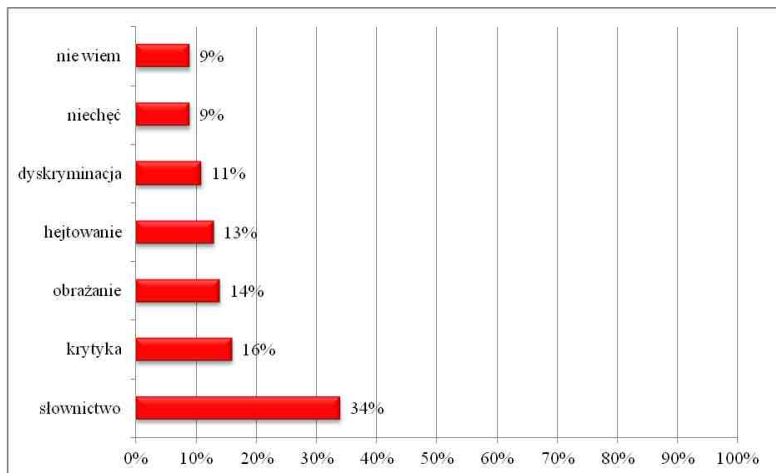

Zdecydowana większość osób posiada świadomość, że korzystając z Internetu nie jest anonimowa. Taką wiedzę ma 66% ankietowanych. Przeciwnego zdania jest 8% respondentów. Z kolei 26% badanych nie potrafi ocenić poziomu swojej anonimowości w sieci.

Ponadto 45% ankietowanych zadeklarowało, że nie spotkało się dotąd z pojęciem mowy nienawiści. Odmiennego zdania było 55% badanych, którzy potwierdzili zetknięcie się z jej przejawami. Pomimo tego, zdecydowana większość respondentów podjęła się próby zdefiniowania zjawiska mowy nienawiści. Wśród ankietowanych, 9% z nich nie określiło czym przejawia się mowa nienawiści. Najwięcej osób, bo 34% respondentów wskazało, że charakteryzuje się ona występowaniem agresji słownej poprzez używanie nieodpowiedniego, wulgarnego języka. Część badanych stwierdziła, iż mowa nienawiści polega na bezpodstawnym krytykowaniu innych przez osoby, które są przeświadczone o swojej anonimowości. Tego zdania jest 16% ankietowanych. Niewiele mniej, bo 14% respondentów określiło to zjawisko jako obrażanie współrozmówców. Z kolei 13% badanych użyło słowa „hejtowanie”, które w sposób ogólny określa charakterystyczne zachowanie internautów nacechowane wrogą postawą wobec pozostałych użytkowników sieci. Część respondentów stwierdziła, że posługiwanie się mową nienawiści oznacza dyskryminowanie rozmówców ze względu na ich poglądy religijne, orientację seksualną czy pochodzenie etniczne. Uznało tak 11% badanych. Z kolei 9% ankietowanych uważało, że zjawisko mowy nienawiści wiąże się z wyrażaniem niechęci do drugiego człowieka w celu pomniejszenia jego wartości w oczach innych osób.

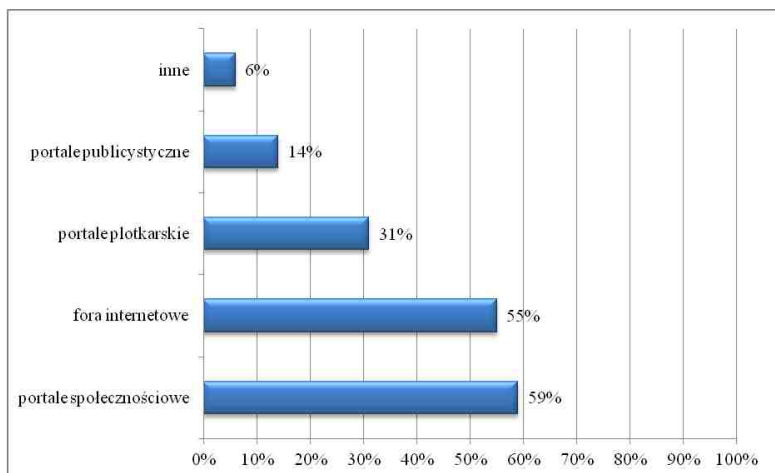
Kategorie definicji zjawiska mowy nienawiści

Zdecydowana większość badanych uznała, że na polskich stronach internetowych występuje zjawisko mowy nienawiści. Potwierdziło to 81% ogółu badanych. Przeciwnego zdania było 3% respondentów. Z kolei 16% ankietowanym trudno było określić czy takie zjawisko pojawia się w polskim Internecie. Respondenci mieli również za zadanie określenie rodzaju stron internetowych dla których prawdopodobieństwo pojawienia się mowy nienawiści jest największe. Zdecydowana większość, bo 59% ankietowanych wskazała portale społecznościowe. Niewiele mniej osób – 55% badanych uznało, że największe zagrożenie tym zjawiskiem można dostrzec na forach internetowych. Z kolei jedna trzecia respondentów wskazała portale plotkarskie. Portale publicystyczne wybrało 14% badanych. Pozostałe 6% ankietowanych wymieniło inne rodzaje stron internetowych. Według nich do takich można przyporządkować portale polityczne oraz humorystyczne. Ponadto respondenci wskazali gry internetowe. Pojawiła się również wypowiedź stwierdzająca, że zagrożenie zjawiskiem mowy nienawiści można zaobserwować na popularnych stronach internetowych, które trafiają w gusta ogółu społeczeństwa.

Ze względu na pytanie otwarte, przedstawiono udział procentowy kategorii odpowiedzi w stosunku do liczby osób.

Rodzaje stron internetowych, na których występuje największe zagrożenie mową nienawiści

Na pytanie dotyczące podania przykładów stron internetowych, na których występuje zjawisko mowy nienawiści, odpowiedziało 20% badanych. Wśród nich 6% ankietowanych wskazało wyszukiwarki treści – odpowiednio po 3% badanych wskazało google.pl oraz youtube.pl. Tyle samo osób wskazało portale społecznościowe – po 3% respondentów wybrało facebook.pl i ask.fm. Innymi przykładami są strony zawierające treści neonazistowskie, antysemickie, a także blogi polityczne według 2% badanych. Tyle samo ankietowanych wskazało gry internetowe. Za inny przykład posłużyła strona chamsko.pl, którą wybrało 2% ankietowanych. Taką samą ilość wskazań otrzymała strona mowanienawisci.info.

Ponad połowa osób, bo 56% badanych zaprzeczyła, aby stały się kiedykolwiek adresatami przejawów mowy nienawiści w Internecie. Ponadto osoby te uznały, że ich znajomi także nie stali się ofiarami tego typu agresji. Natomiast 31% respondentów potwierdziło, że zostali zaatakowani przez osoby posługujące się mową nienawiści bądź zna użytkowników Internetu tak potraktowanych. Z kolei 13% osób nie potrafiło określić czy znają kogokolwiek kto stałby się ofiarą mowy nienawiści w Internecie. Zdecydowana większość, bo 81% ankietowanych nigdy nie stosowała mowy nienawiści wobec innych osób w Internecie w porównaniu do 13% badanych, którzy dopuścili się tego typu zachowań. Dla 6% osób zadane pytanie stanowiło trudność – nie potrafiły stwierdzić czy posługiwały się dotąd mową nienawiści.

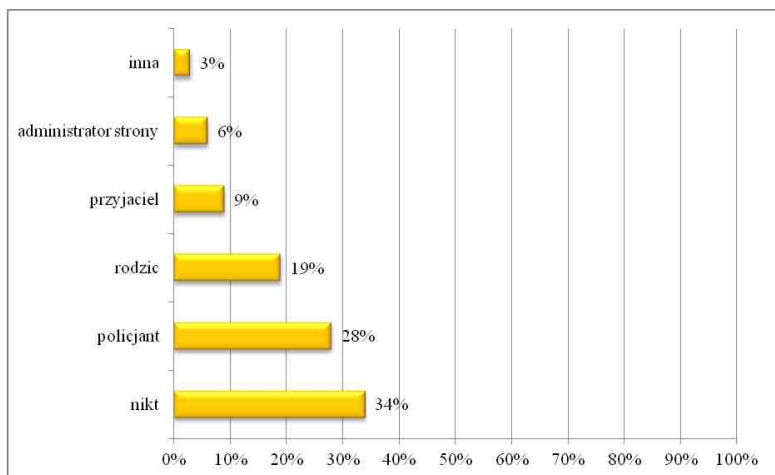
Zdecydowana większość respondentów nie zna stron internetowych, na których można byłoby zwrócić się z prośbą o pomoc w razie zaobserwowania przejawów mowy nienawiści. Pomimo tego, że 11% ankietowanych podało adresy

przykładowych stron, nie odnosiły się one bezpośrednio do przeciwdziałania temu zjawisku, ponieważ 3% badanych wskazało adres wyszukiwarki google.pl, a po 2% ankietowanych wyszukiwarkę youtube.pl oraz portal społecznościowy facebook.pl. Z kolei 3% badanych określiło, iż mogą to być strony walczące z szeroko pojętą dyskryminacją, a jako przykład podano serwis migrant.info.pl. Pojawiła się też wypowiedź stwierdzająca wśród 2% badanych, że takie strony nie istnieją, a zjawiskiem mowy nienawiści nie należy przejmować się.

Ponad jedna trzecia ankietowanych nie powiadomiłaby nikogo, gdyby stała się obiektem mowy nienawiści w Internecie. Nieco mniej osób, bo 28% respondentów skontaktowałoby się z policją. Z kolei 19% badanych opowiedziało o zaistniałej sytuacji rodzicowi, a 9% ankietowanych zwróciłoby się do przyjaciela. Inaczej postąpiłoby 6% osób, które skontaktowałyby się z administratorem danej strony internetowej. Natomiast 3% osób uznało, że wybór osoby byłby zależny od wagi sytuacji.

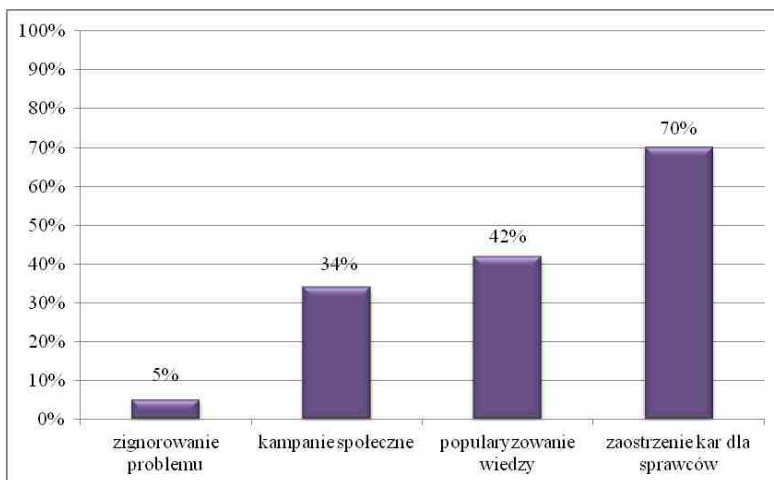
Ze względu na pytanie wielokrotnego wyboru, przedstawiono udział procentowy odpowiedzi w stosunku do liczby osób.

Osoby powiadamiane w pierwszej kolejności o pojawieniu się mowy nienawiści

Ponad połowa, bo 52% respondentów stwierdziła, że brak reakcji w stosunku do osób posługujących się mową nienawiści jest równoznaczny z przyzwoleniem na tego typu zachowanie. Odminną opinię posiadało 28% ankietowanych. Z kolei 20% badanych nie było w stanie określić swojego zdania na ten temat. Poza tym 52% badanych uznało, że osoby stosujące mowę nienawiści są bezkarne. Natomiast 26% respondentów stwierdziło, że takie osoby ponoszą konsekwencje swoich czynów. Z kolei 22% badanych nie potrafiło jednoznacznie określić swoich poglądów na tę kwestię. Zdecydowana większość osób ankietowanych uznała, że najskuteczniejszym sposobem na zminimalizowanie zjawiska mowy nienawiści jest zaostreżenie kar dla sprawców, co wskazało 70% osób. Kolejnym pomysłem 42% badanych jest popularyzowanie wiedzy na temat mowy nienawiści. Z kolei 34% respondentów uznało, że skuteczne byłyby kampanie społeczne. Natomiast 5% osób stwierdziło, że najlepiej zignorować występujący problem.

Sposoby zapobiegania mowie nienawiści w Internecie

Ze względu na pytanie wielokrotnego wyboru, przedstawiono udział procentowy odpowiedzi w stosunku do liczby osób.

